

Paradigmaváltás vagy tulajdonosváltás?

Erdész- és nem erdész körökben is egyre többen, egyre többször hangoztatják, hogy szakmánkban paradigmaváltásra van szükség. Valóban fordulóponton vagyunk? – tegyük fel bátran a kérdést, s merjünk szembenézni a válaszokkal. Tőlünk nyugatra a Waldwende és a new forestry igénye, ténye már jobban beivódott a köztudatba, s szakmai területen is kitapintható a változás. De hazánkban más – az erdészethez közel álló – szakterületeken is bekövetkezett a paradigmaváltás. Gondoljunk csak vízügyi szervezetünkre, mely 150-200 évvel ezelőtti problémáit technokrata szemlélettel, gyors műszaki beavatkozásokkal próbálta megoldani. Napjainkban viszont ökológikusabb szemlélettel, környezetkímélőbb módszerekkel (pl. Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése) akarja jóvátenni korábbi tévedéseit, s megfelelni a társadalom elvárásainak. Szakmánkon belül a közelmúltban egy szűkebb szakterületen is végbement egy gyökeres és csendes fordulat; a növénynemesítő szemlélet felcserélődött a génmegőrző szemlélettel. A genetikai változatosság leszűkítése, az egy vagy kevés klónú fajták nemesítése helyébe a genetikai sokféleség megőrzése lépett elő

Az erdőgazdálkodás múltját végigtekintve több szemléletváltást, fordulatot lehet fölfedezni. Az első, egyik legfényesebb az volt, amikor 150-200 évvel ezelőtt az addigi rendszertelen használatokat felváltotta az okszerű, rendszeres, tartamos erdőgazdálkodás. A vízügyi szervezethez hasonlóan elődeink gyors megoldást választottak, a napjainkban is kizárólagosságot élvező vágásos üzemmódot. Fordulópontnak tekinthetjük az 1950-es éveket is, amikor az erdészszakmában is eluralkodott a technokrata szemlélet, a nagygépek, vegyszerek alkalmazásának igénye, kényszere és reménye. Az 1968-as „új gazdasági mechanizmus” pedig az ökonomikus szemlélet fölerősödésének, napjainkig elsődlegességet élvező szerepének fordulópontja.

Milyen új szemléletet kíván a XXI. század kezdetén az erdők fenntartása, megőrzése? A válasz sokak számára egyértelmű, a korábban már sokat hangoztatott ökológiai szemléletet. Tegyük hozzá gyorsan, hogy az elmúlt fél évszázadban frázisként pufogtatott „az ökológiai és az ökonomiai szempontok harmóniájának megteremtése” csak a problémák elfedésére volt jó. Nem kétséges, hogy a két szempont közül melyik gyűrte maga alá a másikat. Hogy miért alakult így az erdőgazdálkodás sorsa, az jóval hosszabb elemzést igényel. De azt nem szabad elfelejtenünk, hogy a tudományos alapot adó és a szakembereket nevelő selmeci

gyökerek nem az ökológiai szemlélet talajából táplálkoztak. Erdőgazdálkodásunkat bizony a bányászat-kohászat faigénye hívta napvilágra, s a bányászati-kohászati oktatásból és kutatásból nőtt ki az erdészeti oktatás-kutatás is, amely napjainkig megőrizte nagyon erős műszaki szemléletét. A nagy kérdés persze az, hogy a jelenlegi, jövőbeli erdészeti szakemberek három (műszaki – ökonomiai – ökológiai) lábón állása közül milyen hosszúak is legyenek ezek a lábak. A manapság hangoztatott egyforma hosszúság megfelel-e a jelen és a jövő kihívásainak, vagy csak a problémák megkerülésére elég?

Vizsgáljuk meg, hogy a mostani fordulópontnak milyen lényeges elemei vannak! Senki számára nem lehet vitás, hogy a néhány ezer főt számláló erdészársadalommal szemben 10 millió természetföltő szemléletű állampolgár áll. S ebből következik, hogy a külső erők kényszerítik ki a (gyors) váltást, a szakmán belüli (esetleges) viták azt mindig csak a távoli jövőbe helyezik. A váltás maga pedig az, hogy a még megmaradt és a jövőben visszaalakítható / visszaalakítandó természet-szerű erdeinkben a megörökölt vágásos erdőgazdálkodást olyan erdőfenntartásnak kell felváltania, amely nem csak a faanyagtermesztés tartamosságára van tekintettel. Ennek az erdőfenntartásnak a napjainkig alkalmazott „vetés-aratás” növénytermesztői elv helyett a folyamatos erdőborítást, változatlan erdőalakot fenntartó, a biodiverzitást megőrző, a társadalom igényeit kielégítő elvet is magáénak kell vallania. Ehhez pedig erősíteni kell ökológiai gondolkodásunkat, jelentősen bővíteni kell ez irányú tudásunkat, kutatásunkat és oktatásunkat is. S mindezeket nem lehet a távoli jövő feladatának kíróni! A váltásra azért is szükség van, mert a mai természetközelinek nevezett eljárások az erdő természetével, a fajok génjeiben kódolt tulajdonságokkal zömében ellentétesek. Elég, ha csak erdeink egészségi állapotára gondolunk. A társadalmi nyomás pedig tovább fokozódik, s mi lesz, ha a közgazdászok kiszámítják, hogy az élőfa ára nagyobb, mint a kitermelt faanyag ára!

A váltás mikéntje is érdekes kérdéskör, amiből csak néhány felvillantására nyílik mód. Egy biztos: jelenlegi és visszaalakítandó természet-szerű erdeinket el kell különíteni az ültetvényes állományoktól, faültetvényektől. Ezt nemcsak térben kell megtenni, hanem sok egyéb területen is, melynek többek között az is következménye lehet, hogy differenciált lesz a sokat emlegetett társadalmi elvárás. Az ültetvényes állományokkal, faültetvényekkel a továbbiak-

ban itt azért nem érdemes foglalkozni, mert a vágásos erdőgazdálkodás – mely területen közel két évszázados tapasztalatunk van – az itteni igényeknek megfelel. De a másik terület szakszerű, valóban fenntartható műveléséhez a mai uniformizáló szemléletünket fel kell cserélni a változatosságot tisztelő, megőrző, igénybe vevő szemlélettel, a statikus erdőképünket fel kell váltani a dinamikus erdő képével. Azon is el kell gondolkoznunk, hogy mindenütt, minden körülmények között zárt erdőket kell-e produkálnunk, vagy belátjuk, hogy bizonyos helyeken, bizonyos feltételek között a nyílt erdő lehet az elérendő / elérhető cél (pl. erdőössztyepek, középhegységi szélsőséges termőhelyek). Az is biztos, hogy a recepteket, sablonokat alkalmazó eddigi végrehajtó erdészt föl kell váltassa a természeti törvényszerűségeket felismerő, ebből kezelési lehetőségeket levezető, kereteket megadó, kreatív erdész. De nemcsak az erdőterületeket kell felosztani természet-szerű és ültetvényeszerű tömbökre, hanem a természet-szerű erdőkon belül is el kell különíteni a (valóban) természetközeli erdőgazdálkodást (nem védett természeti területeken) és a természetvédelmi erdőkezelést (védett természeti területeken). Ez utóbbiaknál azon is el kell gondolkodni, hogy az erdőrésztetek, melyek a vágásos erdőgazdálkodás termékei és alapegységei, s meglehetősen esetleges alakúak, illeszkedésük, megfelelnek-e a feladatok végrehajtásához.

A fent vázoltakat, a személy oldaláról vizsgálva bizony egyértelmű, hogy sokaknak nehéz megélni egy ilyen, de elkerülhetetlen fordulatot. S ezért nem is lehet haragudni rájuk, különösen az idősebbekre nem, mert nem ők tehetnek arról, hogy úgy kellett ténykedniük, ahogy azt a múltban lelkiismeretesen és jóhiszeműen tették. Sokan lesznek, akik nem tudnak / akarnak majd váltani. A kérdés az, hogy akadályozzák-e majd a váltást, vagy passzívak maradnak. Egyre többen lesznek (és már vannak is), akik képesek mindezt zökkenőmentesen megtenni. Végül még egy kérdés: Mindezt előremenekülésként, vagy tényleges önszántából vezérelt fordulatként élhetjük-e meg?

Zárógondolatként a címben vázolt választási lehetőséget kell röviden körüljárni. Ha nem következik be a fent elemeztetett fordulat, akkor igényt tart-e a társadalom a vágásos erdőgazdálkodást magas költségeken művelő állami erdőgazdaságokra a jövőben?

Asztalos István